

1. ПРОГРАМНА МЕТА – ПРОЕКТ «Нові Лідери»

- у чому полягає актуальність проекту, на розв'язання якої конкретної проблеми його спрямовано

Проект «Відповідальна Політика» є інфраструктурним для громадянського суспільства України.

Основна мета проекту: побудова «нервової системи» громадянського суспільства України рівня четвертої промислової революції – з наступними стратегічними пріоритетами:

- ефективного поточного моніторингу та аналізу української політики, з метою сутнісної структуризації та підвищення об'єктивності процесів.
- вироблення спільних стратегій громадянського суспільства з метою максимальної координації, гармонізації, та інтеграції дій для досягнення максимального кумулятивного ефекту
- нарощування інституційної здатності громадянського суспільства в протидії Клептократичній Системі Влади, трансформації політики, та державного управління
- інформування та освіти виборців, максимального залучення населення до діяльності громадянського суспільства, загальне спрямування масової діяльності громадянського суспільства на досягнення принципово нового рівня прозорості влади та демократичності політичних процесів в Україні
- Проект має стати впливовим фактором під час президентської передвиборчої кампанії, тому ми плануємо закінчити побудову інформаційної інфраструктури проекту до виборів. З моменту запуску системи на базі проекту буде відбуватися поточний моніторинг та аналіз передвиборчої кампанії.

В середньостроковій перспективі наш проект націлений на становлення ефективного громадського контролю за діяльністю політичних партій та блоків в Україні, що сприятиме якісній конкуренції ідей, відповідальності та послідовності між політичними силами в Україні, розширенню і поглибленню партіями системної аналітичної роботи, і як результат – впровадженню високих демократичних стандартів відповідальності перед суспільством.

В чому проект є актуальним та які проблеми він має вирішити? Україна переживає складний період формування демократії і переходу до інноваційної ринкової економіки в умовах безпрецедентно конкурентного світу. Демократичний розвиток країни стримується низькою якістю законодавства в багатьох ключових сферах, невідповідністю його демократичним стандартам та низькою культурою виконання законів. Складними фундаментальними бар'єрами залишаються поширена корупція в усіх гилках влади, низька політична і правова культура, ідеологічна невизначеність та несконсолідованість суспільства, невідповідність сучасним викликам національної системи освіти, зокрема в галузі підготовки кадрів з розробки державної політики. Сучасна Україна втратила і продовжує втрачати багато дійсно історичних можливостей.

В таких умовах якість ідей та структурованих суспільних дебатів навколо них є найвищою вимогою часу. Партії, що беруть відповідальність за розвиток країни, мають запропонувати системне бачення і системний, глибоко обґрунтований підхід до реформування країни. Домінуюча в Україні модель політичної конкуренції, що побудована на кон'юнктурних і необґрунтованих популістських гаслах, є вкрай дестабілізуючою, деструктивною і аморальною для держави.

З іншого боку, низька, невимоглива інформаційна культура українського суспільства стримує формування попиту і пропозиції на високоякісну та системну фактичну та аналітичну інформацію про стан розвитку держави, сутність пропонованих стратегій реформ та ролі основних політичних гравців. Ці фундаментальні обмеження позбавляють Україну можливостей стабільного, прогнозованого, системного, високоінтелектуального розвитку.

Сприяти подоланню вищезгаданих фундаментальних бар'єрів є основною метою нашого довготривалого системного проекту.

Аналізуватиметься діяльність самого громадянського суспільства та політичних сил в усіх гилках влади, в опозиції та в співробітництві з громадянським суспільством – на предмет виконання передвиборчих обіцянок, реалізації пропозицій та проведення нової аналітичної роботи – в 11-ти високорівневих темах:

- i. Державне Управління, Конституційна та Адміністративно-територіальна реформа
- ii. Судова Реформа: Верховенство Права та Боротьба з Корупцією
- iii. Ринкові Реформи та Політика Економічного Зростання
- iv. Фіскальна Політика: Податки і Бюджет
- v. Зовнішня Політика
- vi. Енергетична Політика
- vii. Розвиток Інфраструктури Транспорту, Зв'язку, Будівництва та ЖКГ
- viii. Освіта та Розвиток Потенціалу Людини
- ix. Наука, Технології та Іноваційний Розвиток
- x. Здоров'я Населення та Екологія
- xi. Соціальна Політика і Подання Бідності

В майбутньому важливим пріоритетом проекту буде його інституціалізація.

В середньостроковій перспективі головним результатом проекту стане система індикаторів розвитку України та ступіню конструктивної участі в ньому українських політичних сил, що дозволить ефективно інформувати суспільство про сутність політичних процесів в державі. Другим важливим досягненням стане створення системної бази знань фактичної та аналітичної інформації, що постійно оновлюватиметься. Така відкрита, загальнодоступна база знань надасть якісно нові можливості аналізу української політики. Третій важливий результат – це майданчик для структурованих, конструктивних дебатів за участю експертів та громадської аудиторії, що сприятиме оперативному оновленню бази знань, контролю якості індикаторів, і як результат – підвищенню якості проекту та його впливу на інформаційний простір України.

Грамотно побудований проект стане впливовим незаангажованим інтелектуальним ресурсом в українському інформаційному просторі, сприятиме формуванню нової якості інформаційної культури суспільства, вимагатиме суттєвих, конструктивних методів в політичній конкуренції. Саме тому, на нашу думку, проект містить значний потенціал сприяння демократичному розвитку України.

▪ **що конкретно і яким чином передбачається здійснити впродовж терміну реалізації проекту:**

Для ефективної протидії руйнівним популістським тенденціям в українській політиці і формуванню високих стандартів політичної відповідальності ми ставимо метою створити механізм громадського контролю, який би сприяв розширенню і поглибленню партіями системної аналітичної роботи, а також структуризації та консолідації зусиль в громадянському секторі.

На першому етапі, для побудови інформаційно вичерпного, ідеологічно незаангажованого, аналітично об'єктивного проекту, ми створимо системну інформаційно-аналітичну базу знань з ефективним механізмом співпраці експертів та зворотнього зв'язку з громадською аудиторією.

Паралельно з цим, стажери-асистенти, під наглядом експертів проекту, здійснюватимуть поточний моніторинг виступів кандидатів та діяльності політичних сил по матеріалах ЗМІ та сайтів кампаній та партій по 11 темах. Експерти проекту здійснюватимуть перевірку фактів в матеріалах та заявах від кандидатів на посаду Президента та підтримуючих їх політичних сил.

На другому етапі, ми проведемо аналіз стану виконання передвиборчих обіцянок і пропозицій кандидатів та її політичних блоків, а також оцінку рівня поточної аналітичної роботи політичних сил та їх участі в поточному реформуванні країни. На основі аналізу буде проведено бальну оцінку і сформовано систему індикаторів по вказаних двох темах. Таким чином наша система буде підготовлена до запуску і відкритого публічного тестування.

Головною метою другого етапу буде удосконалення системи до рівня, що дозволить залучити найширші кола експертів, дослідників, представників політичних сил, журналістів, та обізнаних, найактивніших громадян до обговорення і уточнення оцінки діяльності кандидатів та партій, інтеграції актуальних питань і підходів в структуру і методологію експертної оцінки, розвитку системи індикаторів і бази знань, наповнення бази знань фактичною та аналітичною інформацією, удосконалення механізмів співпраці, структурованих дебатів та розробки політичних рекомендацій та пропозицій реформування. Відкритий зворотній зв'язок між експертами і громадськістю забезпечить високу якість оцінок та сприятиме активному розвитку самої системи.

На третьому етапі поданого проекту, в умовах відпрацювання зворотнього зв'язку з громадськістю та якісної стабілізації системи другого етапу, ми сфокусуємося на **медіа-ефективності** проекту, що є ключовим фактором подальшого розвитку і результативності великого системного проекту «Відповідальна Політика». Метою буде доступне донесення результатів проекту до якомога ширшої аудиторії громадян, використовуючи ресурси ЗМІ, партнерських проектів НДО України та ГАУ.

Медіа-ефективність є стратегічним пріоритетом проекту, тому ми приділятимемо щільну увагу розробці ефективних форматів презентації інформації на всіх етапах проекту. Кінцевим результатом має стати веб-система, що комунікативно оптимізована не тільки до онлайн-аудиторії, але має потужні функції консолідації контенту до компактного ТВ/радіо-формату, формату друкованих ЗМІ (на одну шпальту), та формату інтернет-ЗМІ (ефективна синдикація за допомогою технології RSS). Така система дозволить створити і розвивати ефективний механізм висвітлення результатів системного моніторингу і аналізу діяльності партій в усіх засобах масової інформації – телебаченні, радіо, друкованих та інтернет-ЗМІ.

На четвертому етапі ми плануємо підготовку зведеного підсумкового звіту, проведення круглого столу та прес-конференції для ЗМІ. Презентація матеріалів відбудеться приблизно за 3-4 тижні до дати виборів. Підсумковий звіт буде адаптовано для електронного поширення в форматі PDF, а також видано друкованим тиражем 1000 примірників та розповсюджено серед цільової аудиторії та зацікавлених осіб.

На п'ятому, кінцевому етапі ми проаналізуємо ефективність проекту та розробимо повний план реалізації наступної фази.

▪ **які результати очікуються від реалізації проекту:**

Під час президентської передвиборчої кампанії 2018 року виборці зможуть отримати доступ до беспрецедентно високоякісної, майже вичерпної аналітичної інформації про кандидатів та якісні показники їх політичної діяльності та діяльності їх політичних сил. На основі цієї інформації ми очікуємо нової якості від політичних дискусій та інформаційних репортажів ЗМІ під час кампанії.

Поданий проект є критичним для реалізації високоякісного довготривалого системного проекту «Відповідальна Політика». Протягом першої половини 2018 року ми плануємо повністю закінчити розбудову інформаційної, аналітичної, комунікативної та технічної бази довготривалого проекту.

Такий системний проект дозволить вивести політичну поінформованість українського суспільства на якісно новий рівень і стимулюватиме формування високої інформаційної культури суспільства. Засоби масової інформації отримають потужну, системну інформаційну та аналітичну підтримку, що дозволить висвітлювати ідеї політичних сил та конкуренцію ідей на принципово новому рівні – в вичерпному інформаційно-аналітичному контексті. Високоякісний аналітичний проект з вичерпною інформацією та незаангажованим аналізом дозволить знизити рівень деструктивного популізму, корупції, чорного PR та брудних технологій в українській політиці та сприятиме становленню принципово нової якості політичного дискурсу в Україні. Ми плануємо створити впливовий майданчик для суспільних дебатів напередодні президентських виборів 2018 року, виборів до місцевих органів влади 2019 року, що дозволить зробити ці виборчі кампанії в цілому суттєво більш ефективними. Матеріали проекту дозволять готувати дебати з участю основних політичних гравців в усіх форматах на принципово новому рівні – з чіткою структуризацією, повним інформаційним контекстом, конкретизованою картою питань та очікуваного діапазону відповідей, чітким розумінням принципів та конкретних форм відповідальності політичних сил.

Система індикаторів в 11 темах проекту ефективно описуватиме поточні сутність, динаміку та довготривалі тенденції в розвитку України, в контексті ідей та пріоритетів політичних сил України.

Інтегральні аналітичні звіти на базі фактів, аналітики і експертних оцінок сприятимуть суттєвому підвищенню якісного рівня висвітлення української політики в засобах масової інформації і аналітичної роботи в експертному середовищі. Набуття системою «критичної ваги» зробить її центральним майданчиком для дебатів між суспільними групами і таким чином – вагомим фактором національної політики, без урахування якого будь-яка політична дискусія буде непоінформованою і негрунтовною. В таких умовах система стане потужним «центром тяжіння» для свідомості суспільства і «магнітом» для донорів і всіх інших аналітичних проектів громадянського сектору. Отже, система сприятиме структуризації та консолідації зусиль в громадянському секторі.

Методологія об'єктивної якісної оцінки – бальна оцінка об'єктивних чинників якості програм суб'єктів на виборах, версія 1.5

↓Критерії / Принцип оцінки →	▪ Відмінно ▪ Майже ідеал	▪ Добре ▪ Значною мірою	▪ Задовільно ▪ Достатньо	▪ Незадовільно ▪ Недостатньо	▪ Погано ▪ Непереконливо	▪ Нічого зовсім ▪ Жодних ознак
	5	4	3	2	1	0
Наявність пропозицій по ключовим питанням, рівень визначеності курсу реформ (програма, анкета, вебсайт партії та заяви лідера, 10-ки списку та «офіційні» заяви від решти членів списку)	Все необхідне для повного аналізу – повна, вичерпна інформація по майже всім ключовим питанням; <i>повністю визначені напрямки реформування</i>	Неповна, але достатня для якісного аналізу – повна інформація по більшості ключових питань, або добрий обсяг по майже всім питанням	Мінімально достатня для аналізу – часткова інформація по більшості ключових питань, але майже всі ключові питання включені	Недостатня для якісного аналізу – присутня інформація по деяких ключових питаннях, але значну частину питань не включено	Недостатня навіть для базового аналізу – часткова інформація по досить обмеженому колу питань	Інформація відсутня – партія або свідомо уникає питань, не має ніякої позиції, або не публікує її
Взаємоузгодженість між офіційними позиціями (програма, анкета, вебсайт партії, заяви лідера, 10-ки, «офіційні» заяви від решти членів списку)	Повне співпадіння, взаємоузгодженість по 90-100% питань – при наявності 3/4 ключових питань	Взаємоузгодженість по 75-90% питань – при наявності хоча б 2/3 ключових питань	Взаємоузгодженість по 60-75% питань – при наявності хоча б 40% ключових питань	Взаємоузгодженість по 40-60% питань – при наявності хоча б 40% ключових питань	Взаємоузгодженість по 25-40% питань – при наявності хоча б 20% ключових питань	Майже немає взаємоузгодженості -- по <25% питань, або наявність < 20% ключових питань
Реалістичність пропозицій: адекватність пропонованих інструментів меті, та внутрішні протиріччя, в усій сукупності (чітко об'єктивна, неідеологічна реалістичність)	Повністю реалістичні – інструменти реалізації повністю адекватні цілям; або внутрішні протиріччя з рештою позицій майже відсутні	Більшістю реалістичні – пропоновані інструменти переважно адекватні меті; або внутрішні протиріччя між 10-25% позицій	Достатньо реалістичні – означені інструменти більш-менш адекватні пропозиціям; або внутрішні протиріччя між 25-40% позицій	Малореалістичні – інструменти більшістю неадекватні; або внутрішні протиріччя між 40-70% позицій	Нереалістичні – інструменти майже повністю неадекватні; внутрішні протиріччя між > 70% позицій	Повністю нереалістичні інструменти повністю неадекватні або свідомо не публікуються; протиріччя між > 90% позицій; інф. відсутня
Послідовність позицій порівняно з попередньою виборчою кампанією, і порівняно з голосуванням по прийнятих законопроектах в ВР 4-5 скл.	Повна послідовність – немає протиріч (<5%) з попередніми позиціями і з попереднім голосуванням	Переважаюча послідовн. – протиріччя з попередніми позиціями, голосуванням по 5-10% питань	Достатньо послідовні – протиріччя з попередніми позиціями, голосуванням по 10-20% питань	Недостатньо послідовні – протиріччя з попередніми позиціями, голосуванням по 20-40% питань	Непослідовні – протиріччя з попередніми позиціями, голосуванням по 40-75% питань	Повністю непослідовні – протиріччя з попередніми позиціями, голосуванням по > 75% питань
Ініціювання партією обговорення, голосування та запровадження реформ по ключових питаннях (для непарламентських партій – через громадські ініціативи)	Фракція/партія доклала всіх реалістичних зусиль, щоб ініціювати питання	Фракція/партія доклала значних, суттєвих зусиль, щоб ініціювати питання	Фракція/партія доклала переконливих зусиль, щоб ініціювати питання	Фракція/партія доклала малопереконливих зусиль, щоб ініціювати питання	Фракція/партія доклала непереконливих зусиль, щоб ініціювати питання	Фракція/партія не доклала жодних зусиль, щоб ініціювати питання
Системність підходів при формуванні стратегії партії, програмних документів і передвиборчої програми, ознаки цілісного бачення проблем і рішень	Повна системність – всі системоутворюючі питання включено і аргументовано; <i>повністю цілісне бачення</i>	Переважаюча системність – переважна більшість системоутворюючих питань включено і аргументовано	Мінімально достатня системність – значна кількість системоутворюючих питань включено і аргументовано	Недостатня системність – недостатньо системоутворюючих питань включено і аргументовано	Несистемність – системоутворюючих питань майже не включено і більшістю не аргументовано	Жодних ознак системного підходу – повністю хаотична програма або відсутність позицій

Відповідальна Політика

Системна Карта-Класифікація Ключових Питань Української Політики (Макет по Тематиках Проекту)

(упорядковані списки критеріїв порівняння партій/блоків)

Стратегічні Пріоритети Розвитку

1. Зовнішня політика

- а. Росія
  - Демаркація кордону, Транзит газу, ЄЕП, Зона вільної торгівлі (ВТО), Чорноморський флот, (Майно СРСР)
- б. ЄС
  - Зона вільної торгівлі, Спрощення візового режиму, Угода про сусідство, Освітні/культурні обміни, Євроінтеграція
- в. Оборонна доктрина
  - НАТО і Євроатлантична Інтеграція (План дій щодо членства в НАТО), Колективна система безпеки з країнами колишнього СРСР, Позаблоковий Статус
- г. Регіональні відносини
  - ГУАМ, ЄЕП, Чорноморська зона економічного співробітництва (ЧЗЕС)
- д. Міжнародне співробітництво, інвестиції та торгівля
  - Вступ до ВТО, Прямі і портфельні іноземні інвестиції, Залучення технологій і ноу-хау, Захист і лобіювання експортерів українських товарів та послуг

2. Внутрішня політика

- а. Права людини
  - Свобода слова, Право на справедливий суд у розумний строк, Приватність, Свобода зборів, Доступ до інформації та ін.
  - Захист прав споживачів
- б. Демократичний розвиток
  - Конституційна реформа: Реформа системи влади (Представництво в органах влади, Система стримування і протизваг, Звітність), Механізм змін (Парламент, Референдум, Конституційна комісія, Конституційна Асамблея)
  - Інституційний розвиток, Розвиток громадського суспільства, Моніторинг якості (Система моніторингу і оцінки результатів державного управління)
  - Вибори і система політичної відповідальності, Оцінка демократичного потенціалу виборчої системи (Пропорційна або Мажоритарна системи), Депутатська недоторканість, Вільний або Імперативний мандат
  - Вибірність місцевої влади (обласних, міських, районних, сільських Рад і Голів)
- в. Національна безпека
  - Економічна безпека, Людський капітал, Демографія, Енергетична безпека, Екологічна безпека, Чорнобиль
  - Реформа збройних сил та ВПК: Професійна чи призовна армія, Оборонна безпека, Військово-промисловий комплекс
- г. Верховенство права і судова реформа
  - Правопорядок і законність, Реформування правоохоронних органів (Генпрокуратура, МВД, СБУ),
  - Доступна, надійна судова система: Юридична якість, незаангажованість, оперативність і виконання судових рішень
  - Вибірність і відповідальність суддів, або Сертифікація та Конкурсне призначення суддів
  - Реформи кодексів: Кримінального, Цивільно-процесуального, Кримінально-виконавчого, Цивільного, Господарського, Адміністративного судочинства
- д. Прозоре державне управління
  - Реформа системи державної служби (з метою покращення захисту національних інтересів, а не тільки особистих або корпоративних)
  - Політичні і Адміністративні посади, Форми звітності, Періодичність, Детальність та ін.

- Принцип служіння влади суспільству
- е. Боротьба з корупцією
  - Боротьба з Хабарництвом, Розкраданням державної власності, Сприянням несумлінній конкуренції
- ж. Адміністративно-територіальна реформа
  - Унітарність чи федерація, Баланс влади між центральною владою та місцевими органами влади, Місцеве самоврядування, Субсидіарність (Ескалація питань з місцевого рівня до рівня центральної влади), Укрупнення місцевих громад, Структура і Чисельність органів влади
- з. Конкурентна ринкова економіка
  - Тіньова економіка, Антимонопольне регулювання, Закон «Про Акціонерні Товариства» (права міноритарних акціонерів), Реформи фондового ринку
- и. Дозволи, ліцензії, сертифікація
- к. Інвестиційний клімат
  - Інвестиційна політика, Захист прав власності (також Захист інтелектуальної власності)
- л. Іноваційний розвиток
  - Сприятливі умови для інноваційної діяльності, Стимулювання виробництва глобально-конкурентоспроможних українських товарів та послуг
  - Розвиток бізнес-освіти, бізнес-інкубаторів
- м. Фіскальна/податкова реформа
  - Реформа податкової системи, Зниження податкового навантаження, Розширення бази оподаткування, Податки для фізичних і юридичних осіб
  - Детінізація доходів фізичних та юридичних осіб
- н. Земельна реформа
  - Прозорий, вільний ринок землі
  - Земля загального і сільськогосподарського призначення
- о. Управління державною власністю,
  - Нафтогаз України, Енергоатом, Укрзалізниця, Укртелеком, Ощадбанк України, Укрексімбанк
- п. Приватизація
  - Госкомдержмайна, Підвищення ефективності та прозорості, Реприватизація (БЮТ)
- р. Держзакупівлі
- с. Екологія, Захист довкілля і відповідальне використання природних ресурсів

3. Економічний розвиток

- а. Макроекономічне управління
  - i. Політика економічного зростання – пріоритетні сфери розвитку національної економіки (комплексне питання)
    - Ефективне регулювання підприємництва/бізнес-середовища (регуляторна політика)
    - Промислова політика
  - ii. Фіскальна політика
    - ПДВ, Податок з обігу, Податок на прибуток, Єдиний податок для малого бізнесу
    - Податок на доходи фізичних осіб, Податок на нерухомість, Податок на майно, Податок на багатство, Податок на землю, Акцизи, Рентні платежі
    - Податкові пільги: сільськогосподарські, СЕЗ, ТПР, технопарки, тощо
    - Єдиний соціальний податок, Пенсійний внесок, Внесок до фонду соціального страхування, Внесок до фонду соціального страхування з нещасних випадків, Внесок до фонду зайнятості на випадок безробіття, Екологічні платежі і податки (зміни структури та ставок)
    - Регіональні та місцеві податки
  - iii. Бюджетна політика
    - Принципи соціальної справедливості, Баланс між центром та регіонами, Пріоритети розвитку
  - iv. Кредитно-грошова політика

- Доступність кредитів, Створення національних бюро кредитної довіри, Мікрокредитування
  - Уряд спільно з НБУ: Управління валютними резервами, Емісійна політика, Регулювання валютного ринку, Плаваючий курс гривні, Вільна конвертація
  - Управління державним боргом, Внутрішні та зовнішні емісії держоблігацій
  - v. Тарифи
  - vi. Створення нових робочих місць (комплексне питання)
  - vii. Подолання бідності (комплексне питання)
    - Політика доходів населення: Зарплати в бюджетній сфері, Пенсії, Субсидії, Мінімальна зарплата
- б. Галузеві пріоритети (реформи сектору)
- i. Енергетика і видобуток енергоносіїв
    - Диверсифікація постачань, Альтернативні джерела енергії (Біопаливо, т.д.), Внутрішній видобуток вугілля, газу та уранової руди, Одеса-Броди
  - ii. Металургія і гірноробота
  - iii. Хімічна промисловість
  - iv. Машинобудування
  - v. Будівництво
    - Доступне житло, Стандарти безпеки і державний нагляд
  - vi. Агропромисловий комплекс і харчова промисловість
    - Регулювання, Кредитування, Пріоритетний розвиток, Субсидії, Генетично-модифіковані продукти
  - vii. Транспорт
    - Безпека, Розвиток транспортної інфраструктури
  - viii. Телекомунікації
    - Приватизація Укртелекому, Реформи сектору, Децентралізація управління сектором, Лібералізація регулювання, Залучення інвестицій
  - ix. Інформатика
    - Інформатизація державного управління, національних баз даних, освіти, бізнес-середовища; Підключення до глобального інформаційного простору
  - x. Банківський і страховий сектор
    - Доступність якісних та надійних послуг, Мікрокредитування, Мікрострахування
  - xi. Легка промисловість
  - xii. Житлово-комунальне господарство
    - Розбудова міст, Тарифи, Якість і надійність ЖКГ послуг, Залучення інвестицій

4. Соціальний розвиток

- а. Соціальний захист і пенсійне забезпечення
  - Пенсійна реформа: Державні пенсії, Приватне пенсійне забезпечення
  - Безкоштовна правова допомога для малозабезпечених
  - Соціальний захист пенсіонерів, працівників бюджетної сфери, військовослужбовців, студентів, малозабезпечених
  - Пільгові тарифи, продовольчі пакети, лікарські препарати, державні послуги; Монетизація пільг
- б. Охорона здоров'я
  - Доступність (Бюджетна, Страхова, або Приватна медицина і т.д.), Якість (Стандарти, Сертифікація, Сімейна медицина і т.д.)
  - Організація боротьби зі СНІДом, туберкульозом, іншими інфекційними захворюваннями масового характеру
  - Загальнодоступне безкоштовне медичне обслідування
- в. Доступне якісне житло
  - Право на житло, Іпотечне кредитування, Молодіжне кредитування, Покращення конкуренції і прозорості на ринку житла

- г. Гендерна рівність (рівність прав чоловіка та жінки)
- д. Міжетнічні та міжконфесійні взаємини

5. Гуманітарний розвиток

- а. Освіта
  - Доступність, Боротьба з корупцією, Інтеграція в міжнародний освітній простір
  - Якість навчання: вища, середня професійна, середня, неповня середня, початкова, дитячі садки
  - Фінансування, кадрова політика, управління державними навчальними закладами
  - Держзамовлення і безкоштовна/пільгова освіта
- б. Наука
- в. Творчість
- г. Культура
- д. Мовна політика